

Survey of Satisfaction with the Quality of Urban life in Informal Settlements (Case Study: YousefAbad Neighborhood of Tabriz)

Rasoul Ghorbani ¹, Ali Oskouee Aras ^{2*} & Hossein Tahmasebi Moghaddam ³

¹ Professor, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

² Master's student, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran.

³ PhD Candidate, Department of Geography and Urban Planning, Faculty of Humanities, Zanzan University, Zanzan, Iran.

* Corresponding Author, ali.oskouee.aras@tabrizu.ac.ir

Receive Date: 16 November 2021

Accept Date: 10 January 2022

ABSTRACT

Introduction: What has fueled the reduction of the living standards among the residents of informal settlements is the perpetuation of complex problems in socio-cultural, environmental, economic, infrastructural dimensions.

Objectives: The aim of the study is to determine and investigate the different aspects of the quality of urban life that affect the satisfaction of the residents in informal settlements.

Methodology: The research method is descriptive-analytical, and the data were collected through the questionnaire. The evaluation of the reliability was via Cronbach's alpha, and the validity of the research was via face validity. The statistical population included the residents of the informal settlement of Yousef Abad neighborhood in Tabriz metropolis, and a sample of 350 people was selected. SPSS software was used for data analysis.

Geographical Context: The area under study is Yusefabad neighborhood of Tabriz. Yusefabad is located on the slopes of Eynali Mount and the hills. This zone is within the Abbasi neighborhood.

Results and Discussion: According to the findings, the most significant relationship with the satisfaction of residents belongs to the variables of employment status (0.791) and income status (0.788), and the lowest value belongs to the variable of environmental security (0.601) and symbolic image of the environment (0.636). Also, the results of multiple regression analysis showed that the sub-indicators of environmental security (0.801) and income status (0.473) have the most significant impact on the satisfaction of the residents of Yousefabad neighborhood Tabriz.

Conclusion: Based on the results, the residents' satisfaction with the quality of urban life was evaluated at a low level of 2.85, which indicates the unfavorable level of the quality of urban life in the informal settlement of Yusef Abad.

KEYWORDS: Citizen satisfaction, informal settlement, quality of urban life, Yousefabad, Tabriz.

بررسی رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی (مطالعه موردی: محله یوسف آباد تبریز)

رسول قربانی، علی اسکوئی‌آرس^{۱*}، حسین طهماسبی مقدم^۲

۱. استاد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

۲. دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

* نویسنده مسئول، Email: ali.oskouee.aras@tabrizu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۲۵ آبان ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۲۰ دی ۱۴۰۰

چکیده

مقدمه: آنچه که به تدریج و تضعیف بیش از پیش سطح زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی دامن زده است، تداوم مشکلات بفرنج در ابعاد اجتماعی-فرهنگی، محیطی، اقتصادی، زیرساختی و ... بوده است که مهم‌ترین هدف رضایتمندی شهروندی، یعنی بهبود کیفیت زندگی شهری را با مشکلات بسیاری مواجه ساخته است.

هدف: هدف پژوهش حاضر، تعیین و بررسی ابعاد مختلف کیفیت زندگی شهری مؤثر بر رضایتمندی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی است.

روش‌شناسی: روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی بوده و داده‌ها براساس پرسش‌نامه گردآوری شده‌اند. جهت ارزیابی پایایی ابزار پژوهش، از روش آلفای کرونباخ و جهت تعیین روایی پژوهش، از روایی صوری بهره گرفته شده است. جامعه آماری با حجم نمونه ۳۵۰ نفر، شامل ساکنان سکونتگاه غیررسمی محله یوسف‌آباد کلانشهر تبریز است و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS صورت گرفته است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: محدوده مورد مطالعه محله یوسف‌آباد تبریز می‌باشد. یوسف‌آباد در دامنه‌های کوه عون بن علی، روی تپه ماهورهای قرار گرفته است که با بریدگی‌های متعدد از هم جدا می‌شود. این محله در محدود محله عباسی است.

یافته‌ها و بحث: براساس یافته‌ها، بیشترین رابطه معناداری به ترتیب بین متغیرهای وضعیت شغلی (۰/۷۹۱)، وضعیت درآمدی (۰/۷۸۸)، و کمترین رابطه با متغیر نهایت امنیت محیطی (۰/۶۰۱) و سیمای نمادین محیطی (۰/۶۳۶) با رضایتمندی ساکنان از کیفیت زندگی شهری وجود دارد. و همچنین نتایج حاصل از تحلیل رگرسیون چندگانه نشان داد که در سطح ویژگی‌های محیطی، اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و زیرساختی به ترتیب زیرشاخص‌های امنیت محیطی (۰/۸۰۱)، وضعیت درآمدی (۰/۴۷۳)، دارای بیشترین میزان تاثیر بر رضایتمندی ساکنان محله یوسف‌آباد تبریز از کیفیت زندگی شهری می‌باشند.

نتیجه‌گیری: براساس نتایج، رضایتمندی ساکنان از کیفیت زندگی شهری، در حد پایین ۲/۸۵ ارزیابی شد که نشانگر نامساعد بودن ابعاد کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه غیررسمی یوسف‌آباد می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: رضایتمندی شهروندی، سکونتگاه غیررسمی، کیفیت زندگی شهری، یوسف‌آباد تبریز.

مقدمه

به طور کلی، یکی از پدیده‌های جدید در دهه‌های اخیر، روند گسترش شهرنشینی و افزایش بی‌رویه جمعیت و توسعه فیزیکی مناطق شهری می‌باشد (رهنمایی و کشاورز، ۱۳۸۹: ۴۲ به نقل از قنبری، ۱۳۹۶: ۴۲). بسیاری از شهرها در فقدان و یا ضعف برنامه‌ریزی رسمی و قانونی رشد می‌کنند. در بیشتر شهرهای کشورهای توسعه‌یافته، گسترش شهری بر پایه فرآیندهای غیررسمی اتفاق می‌افتد (Aramburu & Karenina, 2014: 250). قرون بیست و بیست‌ویکم، شاهد رشد سریع شهرنشینی و افزایش ناگهانی محلات فقیرنشین بوده‌اند به طوری که تنها ۱۳ درصد از جمعیت جهان در ابتدای عصر صنعتی در شهرها زندگی می‌کردند (Das, 2015: 258). در حالی که در حال حاضر تا سال ۲۰۲۰، جمعیت جهان به ۷ میلیارد و ۸۱۷ میلیون نفر رسیده (www.worldometers.info) و بیش از ۲/۵۹ میلیارد نفر در جهان در مناطق شهری سکنی گزیده‌اند که این میزان به طور تقریبی یک سوم جمعیت جهان را نشان می‌دهد. تخمین زده می‌شود که این جمعیت در سال ۲۰۳۵ به ۳/۴۷ میلیارد نفر افزایش یابد (Meus, 2021: 11). و همچنین پیش‌بینی می‌گردد تا سال ۲۰۵۰، ۶۶ درصد از جمعیت جهان در شهرها سکونت داشته باشند (علوی و همکاران، ۱۳۹۹: ۷۸). امروزه ظهور و گسترش مناطق اسکان غیررسمی، در بسیاری از شهرهای جهان دیده شده است، این سکونتگاه‌ها به اشکال مختلفی توسط ساکنین ساخته شده‌اند، سکونتگاه‌های غیررسمی بازتابی از فقر شهری تلقی می‌شوند، بازتاب گسترش فقر شهری را می‌توان در گسست کالبدی پاره‌ای از نواحی مسکونی از پیکره کل شهر و در چهارچوب کاهش میزان برخورداری از خدمات شهری، اجتماعی، کیفیت سکونت و از سوی دیگر، به حاشیه رانده شدن و انزوای اجتماعی پاره‌ای از گروه‌ها در این سکونتگاه‌ها مشاهده کرد (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۴). اخیراً مشاهده شده است که در کشورهای در حال توسعه، جمعیت در مناطق زاغه‌نشین در مقایسه با سکونتگاه‌های رسمی با سرعت بیشتری افزایش می‌یابد و در برخی موارد، هر چهار و نیم سال رشد زاغه‌نشین دو برابر می‌گردد. (Roy et al, 2018: 272). براساس پیش‌بینی‌ها حداکثر سه میلیارد نفر می‌توانند در سکونتگاه‌های غیررسمی شهری تا سال ۲۰۵۰ زندگی کنند و این مهم برطرف کردن مسئله‌ی آسیب‌پذیری سکونتگاه‌های غیررسمی را بیش از پیش مهم جلوه می‌نماید. (UN, 2019). ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی به طور معمول از زندگی رایج در شهرها محروم می‌شوند و خانه‌های آنان اغلب در معرض تخلیه هستند. آنها اغلب در تصمیم‌گیری به حاشیه رانده می‌شوند و با فقر و محرومیت اجتماعی روبرو هستند. (UN-Habitat, 2016).

از جمله‌ی چالش‌های مهمی که ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی با آن مواجه هستند، مقوله‌ی برخورداری از حداقل استانداردهای کیفیت زندگی شهری می‌باشد. ارزیابی کیفیت زندگی شهری در این مناطق در مقایسه با سایر مناطق شهری از درجه‌ی اهمیت بالایی برخوردار است. چرا که ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی، اغلب از اقشار ضعیف و دهک‌های پایین درآمدی جوامع شهری هستند و مسلماً عدم توجه کافی به شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در این مناطق می‌تواند در آینده‌ای نه چندان دور دامنه‌ی گسترش جلوه‌های بارز فقر شهری را در گستره‌ی وسیعی از مناطق شهری به خصوص در کلانشهرها به همراه داشته باشد. امروزه مفهوم کیفیت زندگی به خاطر آنکه به ابعاد مختلف زندگی بشری مرتبط می‌شود، تبدیل به یکی از متغیرهای کلیدی برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در مقیاس‌های مختلف تصمیم‌گیری شده است (Nikolova, 2015: 134).

با شناخت کیفیت زندگی جمعیت‌های گوناگون، می‌توان برای ارائه‌ی خدمات متناسب با جنبه‌های مختلف زندگی این افراد و تخصیص منابع مورد نیاز برای برطرف کردن نیازهای آن‌ها به چهارچوب و دیدی مناسب دست یافت (فرخ‌وندی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۵). تحلیل و ارزیابی منطقی و اصولی مؤلفه‌های کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی با تأکید بر مؤلفه‌های رضایتمندی شهروندی می‌تواند به عنوان رویکردی نو و تأثیرگذار جهت گذار از وضعیت نابسامان کنونی در این مناطق به سمت آینده‌ای مطلوب، نقش مهمی را ایفا نماید. در این پژوهش به تعیین و بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی شهری پرداخته می‌شود و با ارزیابی میزان رضایتمندی ساکنان محله هدف، در پی شناسایی رابطه‌ی بین شاخص‌های کیفیت زندگی به عنوان متغیر مستقل و رضایتمندی از کیفیت زندگی به عنوان

متغیر وابسته است. بر این اساس، پژوهش در جست‌وجوی یافتن پاسخ دو پرسش اساسی است؛ نخست اینکه شاخص‌های کیفیت زندگی شهری شامل چه عواملی هستند؟ و سپس آنکه چه رابطه‌ای بین شاخص‌های کیفیت زندگی شهری و رضایتمندی ساکنان در محلات هدف وجود دارد؟

سکونتگاه‌های غیررسمی^۱ بارزترین نمود فقر در جهان و بخصوص در مناطق در حال توسعه هستند. اسکان غیررسمی امروزه در قرن بیست و یکم تعریف جدیدی به خود گرفته است؛ افزایش نرخ تورم افسارگسیخته در اغلب کشورهای در حال توسعه، کاهش قدرت خرید مردم به طور ویژه دهک‌های متوسط شهری و افزایش نرخ اجاره‌بهای مسکن، گروه جدیدی از ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی را تشکیل داده که با نسل‌های پیشین مهاجران تفاوت دارند. این گذار جمعیتی را می‌توان تحت عنوان گذار از مهاجرت روستائیان و یا ساکنین در شهرهای کوچک با درآمد اقتصادی نازل به مناطق حاشیه‌ای کلان‌شهرها به سوی مهاجرت اقشار دهک‌های متوسط ساکن در کلانشهرها به مناطق حاشیه‌ای قلمداد نمود (اسکوئی ارس، ۱۴۰۱: ۹۰). سکونتگاه‌های غیررسمی در شهرهایی وجود دارد که ثروت و فقر در نزدیکی هم مشاهده می‌شود، محلات ثروتمند و با خدمات خوب در کنار قسمت متراکم درون شهر و سکونتگاه‌های غیررسمی حومه شهر که شرایط زندگی را ندارند، واقع شده است. این سرپناه‌های محروم تضاد قابل توجهی را در توزیع ثروت و منابع شهری را نشان داده و فقر عمیق‌تری را برای ساکنان غیررسمی آن را مجسم می‌کند. آنها حقوق و مالکیت مطمئنی ندارند که این مانع سرمایه‌گذاری جهت بهبود سطح کیفی خدمات می‌شود. آنها یک منطقه خاکستری^۲ محسوب می‌شوند که ساکنان آن دارای مطالبات و حقوق قانونی محدود در مورد زمین و مسکنی که آن را تصرف کرده‌اند، دارند. در واقع حق مالکیت برای ساکنان غیررسمی از موضوعات مهم مورد بحث و چالش برانگیز بوده و یکی از مهم‌ترین اهداف آن بهبود و ارتقای این شهرک‌های غیررسمی و کاهش فقر در شهر است (Bank, 2014: 12-13). به نقل از میرجانی، (۱۳۹۷: ۶۷). آن چه که امروزه بیش از پیش توجه برنامه‌ریزان شهری را در مواجهه با پدیده سکونتگاه‌های غیررسمی جلب نموده است، کیفیت زندگی ساکنین این نواحی می‌باشد.

اگر بخواهیم به ریشه‌ی تاریخی استفاده از مفهوم کیفیت زندگی پی ببریم؛ بایستی به آراء و نظریات فیلسوفانی همچون ارسطو رجوع کنیم. از نظر ارسطو، زندگی خوب معادل شادکامی است. نخستین بار توسط پیگو^۳ و در اواسط قرن بیستم، واژه‌ی کیفیت زندگی در کتاب «اقتصاد و رفاه» مورد استفاده قرار گرفت. پیگو در این کتاب حمایت از اقشار پایین و سرمایه‌های ملی و تأثیر آن بر زندگی آنها را مورد بحث قرار داده بود. مفهوم کیفیت زندگی شهری در ارتباط با مفهوم خوشبختی، دارای معنی و مفهوم گسترده‌ای می‌باشد و هدف آن توانا کردن اشخاص به منظور دستیابی به اهداف ایده‌آل زندگی‌شان می‌باشد (رشیدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۴). کیفیت زندگی شهری از جمله مباحث و موضوعات مورد توجه برنامه‌ریزان و مدیران شهری است. در واقع می‌توان ادعا نمود که این مفهوم مصداق و بخشی از کیفیت زندگی است که بر شهرها و حوزه‌ها و مسائل مربوط به آنها تمرکز دارد و به نوعی بیانگر میزان آسایش و رضایت شهروندان از میزان دسترسی به امکانات و خدمات مورد نیاز در شهرها می‌باشد (شاهین، ۱۴۰۰: ۱۰۳). دو دسته شاخص در سنجش کیفیت زندگی بیشتر مورد توافق صاحب نظران قرار گرفته‌اند. دسته نخست شاخص‌های عینی هستند که اشاره به جنبه‌های قابل لمس زندگی شهری دارند. از آن جمله می‌شود به تعداد بیمارستان، تعداد باسوادان، میزان فضای سبز و ... اشاره کرد. دسته دوم شاخص‌های ذهنی هستند که به صورت کمی قابل اندازه‌گیری می‌باشند. از جمله این شاخص‌ها می‌توان به میزان رضایت شهروندان از خدمات بهداشتی و درمانی شهری، میزان دسترسی به اشتغال، میزان رضایتمندی از امنیت شهری و میزان رضایتمندی از دسترسی به فضای سبز اشاره کرد (ملکی و مدانلو جویباری، ۱۳۹۵: ۱۳۸).

مرور نظام‌مند پژوهش‌های حوزه کیفیت زندگی و شاخص‌های مرتبط با آن، مفهوم‌سازی و ساختار روش‌شناسی آن را چنین نشان می‌دهد: (۱) سنجش کیفیت زندگی بر حسب پایه‌های مفهومی، ابعاد، معیارها و واحدهای تحلیل تغییر

¹ Informal Settlements

² Gray zone

³ Pigou

کرده است؛ ۲) معیارهای اجتماعی به طور مستمر در این سنجش‌ها استفاده شده است؛ ۳) بیشتر ارزیابی‌ها شامل معیارهای قابلیت زندگی در محیط است؛ ۴) کیفیت زندگی می‌تواند مبتنی بر شاخص‌های کیفی یا کمی رفاه و به صورت شاخص مرکب یا ابعاد و معیارهای مجزا باشد (Estoque et al., 2019: 619) به نقل از قلی‌مطلق و درویشی، ۱۴۰۰: ۵۸۲).

در جدول (۱) به برخی از مطالعات در ده سال اخیر که در ارتباط با کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی انجام شده‌اند، اشاره می‌شود.

جدول ۱. پیشینه تحقیق

ردیف	محققین	سال	عنوان تحقیق	یافته‌های کلیدی تحقیق
۱	ذاکر حقیقی و همکاران	۲۰۱۵	کیفیت ذهنی زندگی؛ ارزیابی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی در ایران (مطالعه‌ی موردی محله‌ی حصار امام خمینی(ره)، همدان)	روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی بوده و جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از مدل‌های (SEM) و با بهره‌گیری از نرم‌افزار LISREL استفاده شده است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که مهم‌ترین عامل تأثیرگذار در کاهش کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی، عامل اقتصاد است.
۲	فرحانی صدر و داودپور	۲۰۱۷	ارزیابی کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی شهری با تأکید بر مدیریت شهری آینده‌نگر (مطالعه‌ی موردی: شهر ماهشهر)	روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی بوده و جهت آزمون فرضیات از آزمون آماری تی تست بهره‌برداری شده است. نتایج حاکی از آن است که بیشترین میزان رضایتمندی ساکنان از شاخص‌های کیفیت زندگی شهری مربوط به شاخص‌های اقتصادی می‌باشد.
۳	هراندز و همکاران	۲۰۱۸	حل مسئله‌ی کیفیت زندگی شهری در فضاهای عمومی مسکن غیررسمی بوگوتا ^۱	به لحاظ روش‌شناسی از روش‌های مختلط در این پژوهش بهره‌برداری شده است. نتایج حاکی از آن است که فضای عمومی تا حدودی بین گروه‌های درون جوامع، مورد مناقشه است. این مسئله ماهیت قابل اعتراض فضای عمومی را به طور کلی تأیید می‌کند.
۴	وودکرافت ^۲ و همکاران	۲۰۲۰	راهکارهایی برای "زندگی خوب"؛ همکاری در زمینه‌ی توسعه‌ی رفاه در سکونتگاه‌های غیررسمی در تانزانیا	روش پژوهش، بنیادی بوده و نتایج حاکی از آن است که رویکردهای روش‌شناسی و نظری جدید به منظور تولید دانش مربوط به همکاری در جهت رفاه در سکونتگاه‌های غیررسمی، فضاهای فراگیری را برای مشارکت جامعه در فرآیندهای تولید دانش و تحقیقات اجتماعی-انتقادی ایجاد می‌نماید.
۵	قادرپور و همکاران	۲۰۲۱	تجزیه و تحلیل و سنجش عوامل کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی اطراف کلانشهر تهران	روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی بوده و به منظور آزمون فرضیات از آزمون‌های آماری تی تست و رگرسیون چند متغیره بهره‌برداری شده است. نتایج حاکی از آن است که شاخص‌های کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های غیررسمی اطراف کلانشهر تهران، در سطح پایینی قرار دارد.
۶	اصغری زمانی و همکاران	۱۳۹۱	ارزیابی کیفیت زندگی شهری در مناطق حاشیه‌نشین با استفاده از مدل تحلیل عاملی (مطالعه‌ی موردی: مناطق حاشیه‌نشین شمال تبریز)	روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی بوده و جهت سنجش کیفیت زندگی از روش تحلیل عاملی و آزمون تی تست بهره‌برداری شده است. نتایج حاکی از آن است که بالاترین سطح رضایت حاشیه‌نشینان در مورد امکانات بهداشتی می‌باشد.
۷	قاسمی و همکاران	۱۳۹۶	بررسی کیفیت زندگی حاشیه‌نشینان شهر مشهد (مطالعه‌ی موردی: دهرود، همت‌آباد، گرجی سفلی)	روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی بوده و جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون آماری تی تک نمونه‌ای بهره‌برداری شده است. نتایج حاکی از آن است که کیفیت زندگی

^۱ Bogota

^۲ Woodcraft

حاشیه‌نشینان محدوده‌های هدف، پایین‌تر از میانه‌ی نظری و ضعیف ارزیابی شده است.

۸	حسینی و شمس	۱۳۹۸	سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری با رویکرد رضایت شهروندان (نمونه موردی: بخش اشرینان)	روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی بوده و جهت آزمون فرضیات از آزمون‌های آماری رگرسیون، تی تک نمونه‌ای و همبستگی پیرسون بهره‌برداری شده است. نتایج حاکی از آن است که میزان رضایتمندی شهروندان از شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در بخش اشرینان به طور کلی متوسط رو به پایین ارزیابی می‌گردد.
۹	اسکوئی‌ارس و حکیمی	۱۴۰۰	سنجش شاخص‌های سرزندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی (مطالعه موردی: سیلاب قوشخانه تبریز)	روش پژوهش، توصیفی - تحلیلی بوده و به منظور آزمون فرضیات از آزمون‌های آماری رگرسیون چند متغیره، آماره‌ی تی تک نمونه‌ای و کروسکال بهره‌برداری شده است. نتایج حاکی از آن است که از نظر ساکنان محله سیلاب تبریز مؤلفه‌ی روانی-اجتماعی با میانگین (۲/۴۳) بیشترین اهمیت را دارد.
۱۰	ضرغامی و همکاران	۱۴۰۰	تحلیلی بر مؤلفه‌های مؤثر در کیفیت زندگی ساکنان محلات فرودست شهری موردپژوهی: محله جعفرآباد و دولت‌آباد شهر کرمانشاه	روش پژوهش، توصیفی-تحلیلی بوده و به منظور آزمون فرضیات از آزمون‌های آماری T، رگرسیون و تحلیل مسیر بهره‌برداری شده است. نتایج حاکی از آن است که کیفیت زندگی در هر دو محله متفاوت بوده و مؤلفه‌های "حس تعلق و بهزیستی" و "شاخص اجتماعی" بیشترین تأثیر را بر کیفیت زندگی داشته‌اند.

روش شناسی

پژوهش حاضر، کاربردی و توصیفی - تحلیلی است. جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسش‌نامه انجام گرفته است. جامعه آماری پژوهش، ساکنان سکونتگاه غیررسمی محله یوسف‌آباد تبریز می‌باشند که براساس آخرین آمار به دست آمده از مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، دارای ۳۸۹۴ نفر جمعیت بوده که با استفاده از رابطه‌ی کوکران^۱ حجم نمونه ۳۵۰ نفر به دست آمده است. نمونه‌برداری از جامعه آماری، به صورت تصادفی ساده انجام شد. در این پژوهش، «رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری» به عنوان متغیر وابسته و شاخص‌های «اجتماعی-فرهنگی، محیطی، اقتصادی و زیرساختی» به عنوان متغیرهای مستقل در نظر گرفته شدند. به منظور سنجش شاخص‌ها، برای هر شاخص سه معرف در نظر گرفته شد و پرسش‌نامه براساس آن تنظیم شد. پرسش‌نامه حاوی ۴۸ سؤال ناظر بر ابعاد کیفیت زندگی در محدوده مورد نظر و نیز رضایتمندی ساکنان از کیفیت زندگی شهری است. سؤال‌ها براساس طیف لیکرت طراحی شدند و پاسخ‌ها به پنج دسته اصلی خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم تقسیم شدند. برای برآورد روایی ابزار پژوهش، از اعتبار صوری و به منظور برآورد پایایی پژوهش، از تکنیک آلفای کرونباخ بهره‌برداری شد که مقادیر آن به صورت جداگانه در جدول (۲) نشان داده شده است.

^۱ جایی که ضریب اطمینان برابر ۹۵ درصد، n برابر با حجم جامعه، p=q=0.5 و z=1.96 است.
$$n = \frac{Nz^2pq}{Nd^2 + z^2pq}$$

^۲ این مقیاس، از مجموعه‌ای منظم از گویه‌ها- که به ترتیب خاصی تدوین شده است- ساخته می‌شود. این گویه‌ها حالت‌های خاصی از پدیده‌ی مورد اندازه‌گیری را به صورت گویه‌هایی که از لحاظ ارزش اندازه‌گیری، فاصله‌های مساوی دارد، اندازه‌گیری می‌کند. پاسخ‌دهنده میزان موافقت خود را با هر یک از این عبارات در یک مقیاس درجه‌بندی شده (که معمولاً از یک تا پنج درجه است) نشان می‌دهد. سپس هر یک از گویه‌ها از نظر عددی ارزش‌گذاری می‌شوند و حاصل جمع عددی این ارزش‌ها، نمره‌ی آزمودنی را در این مقیاس به دست می‌دهد.

جدول ۲. بررسی پایایی متغیرهای پژوهش

نوع متغیر	عنوان متغیر	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
متغیر مستقل	اجتماعی-فرهنگی	۹	۰/۹۳
	محیطی	۱۰	۰/۹۲
	اقتصادی	۱۱	۰/۹۶
	زیرساختی	۱۲	۰/۸۷
متغیر وابسته	رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری	۶	۰/۷۴

در این پژوهش متغیرهای مربوط به کیفیت زندگی (عوامل اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، زیرساختی و محیطی) متغیر مستقل و رضایت از زندگی متغیر وابسته در نظر گرفته شده‌اند.

در پژوهش حاضر، جهت تعیین و ارزیابی کیفیت زندگی، با توجه به مطالعات صورت گرفته در این زمینه و با در نظر داشتن ساختار و خصوصیات ویژه سکونتگاه‌های غیررسمی از شاخص‌های عینی و ذهنی بهره‌گیری شده است. این شاخص‌ها عبارتند از: شاخص‌های اجتماعی-فرهنگی، زیرساختی، اقتصادی و محیطی. به منظور افزایش قابلیت اندازه‌گیری شاخص‌ها، برای هر یک از آنها معرف‌های مشخصی نیز تعیین شده است. در جدول (۳)، شاخص‌ها و ابعاد کیفیت زندگی شهری، معرف‌های مربوط و نیز گویه‌های مطرح شده برای سنجش هر معرف، گردآوری شده است.

جدول ۳. تعریف متغیرهای مستقل پژوهش و گویه‌های مربوط به آنها

شاخص‌های کیفیت زندگی	معرف‌های سنجش	گویه‌ها
اجتماعی-فرهنگی	امنیت ساکنین	دسترسی به پاسگاه نیروی انتظامی امنیت عمومی (شرارت، دزدی، فقدان مزاحمت) امنیت رفت و آمد به هنگام شب و در تاریکی وجود آزمایشگاه، کتابخانه و تجهیزات مدارس دسترسی به امکانات آموزشی دسترسی به مراکز ورزشی
	کیفیت دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی	کیفیت مناسب مدارس و نوسازبودن کیفیت مناسب مراکز ورزشی (باشگاه‌ها و ...) و نوساز بودن کیفیت مناسب کتابخانه‌ها و نوسازبودن
محیطی	بهداشت محیطی	برخورداری از شبکه فاضلاب برخورداری از آب آشامیدنی سالم وضعیت محله از لحاظ جایگاه دفن زباله کیفیت هوا (بوی نامطبوع، گرد و خاک و...)
	امنیت محیطی	امنیت در برابر مخاطرات طبیعی (سیل، زلزله، طوفان و ...) قرار نگرفتن خانه‌های مسکونی در حریم سیلاب نساختن خانه‌ها در اراضی شیب‌دار و خطرناک نورپردازی پیاده‌راه‌ها و بدنه‌ی ساختمان‌ها در طول شب هماهنگی شکل و نماهای ساختمان‌ها
	سیمای نمادین محیطی	نقش اشیاء و عناصر در ایجاد تصویری به یادماندنی و خاطره‌ای خوش در ذهن
اقتصادی	وضعیت شغلی	امنیت شغلی (بیمه‌بازنشستگی، بیمه شغلی) رضایت از شغل احساس موفقیت در شغل آزادی در انتخاب شغل

ایجاد فرصت‌های شغلی	وضعیت پس‌انداز و هزینه‌های زندگی	
رضایت از پس‌انداز		
رضایت از هزینه‌های زندگی		
رضایت از توازن بین پس‌انداز و هزینه‌های زندگی	وضعیت درآمدی	
میزان دارایی شخصی		
میزان دارایی خانواده (مقدار زمین، ملک و اتومبیل)		
رضایت از درآمد		
برخوردار بودن از مسکن مناسب (کیفیت مصالح، استاندارد ساخت‌وساز)	وضعیت امکانات زیربنایی	زیرساختی
وجود تسهیلات مناسب در منازل (سرویس بهداشتی، سیستم گرمایشی و سرمایشی)	مساکن	
وضعیت مساکن به لحاظ سن بنا		
وضعیت ارتباطی پوشش شبکه ارتباطی (راه‌ها)	وضعیت زیرساخت‌های محله‌ای	
وضعیت محله از نظر شبکه‌ی آب		
وضعیت محله از نظر شبکه‌ی برق		
وضعیت محله از نظر شبکه‌ی گازرسانی		
وضعیت محله از نظر دسترسی به اینترنت و پهنای باند	کیفیت دسترسی به امکانات و مراکز حیاتی	
فاصله مناسب برای دسترسی به شهر		
فاصله مناسب برای دسترسی به خدمات شهرداری		
فاصله مناسب برای دسترسی به شبکه حمل و نقل		
فاصله مناسب برای دسترسی به مراکز خرید کالاهای اساسی		

برگرفته از: (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۷)، (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰)، (ریاحی و همکاران، ۱۳۹۰)، (افراخته و همکاران، ۱۳۹۴)، (اسکوئی‌ارس و حکیمی، ۱۴۰۰)، (Kamp et al., 2003)، (Ventegodt et al, 200) به نقل از چاره‌جو و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۷۸).

متغیر وابسته: رضایت از زندگی

در پژوهش حاضر برای سنجش رضایت از زندگی به عنوان متغیر وابسته، معرف‌های موجود در جدول (۴) در نظر گرفته شده است:^۱

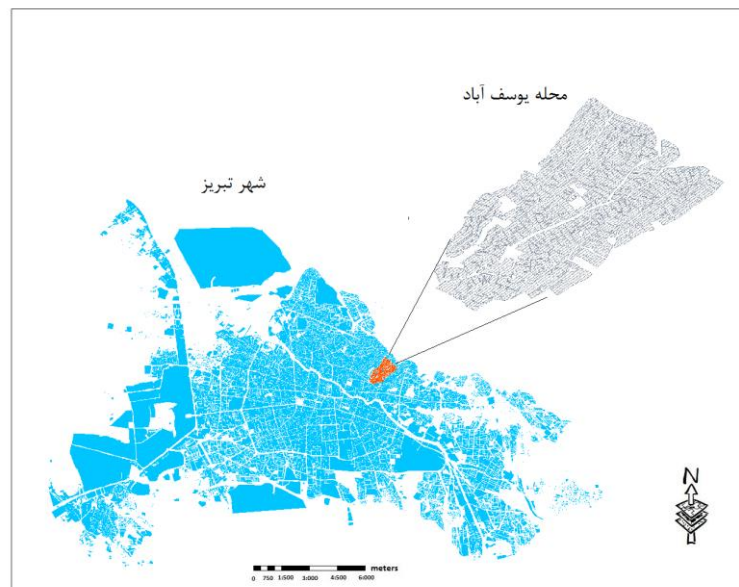
جدول ۴. تعریف متغیر وابسته پژوهش و گویه‌های آن

معرف‌های رضایتمندی از زندگی	گویه‌ها
احساس رضایت نسبی از زندگی	احساس می‌کنم رضایت کافی از شرایط زندگی‌ام دارم.
آسایش در زندگی	تمامی مواردی را که آرزو داشتم روزی در زندگی‌ام به آنان برسم، در اختیار دارم.
رغبت به زندگی	در برابر مسائل و مشکلات زندگی از خود مقاومت و بردباری نشان می‌دهم چراکه زندگی کردن را دوست دارم.
لذت بردن از زندگی	از لحظه به لحظه روزها و شبهایی که در زندگی‌ام در حال گذر هستند، لذت می‌برم.
احتمال دستیابی به آرزوها	احساس می‌کنم که چرخه زندگی‌ام روز به روز ارتقاء پیدا می‌کند و به تمام امیال و آرزوهایم در آینده‌ای نه چندان دور خواهم رسید.
احساس خوشبختی	در مجموع خودم را انسان خوشبختی می‌دانم.

^۱ روایی پرسش‌ها با بهره برداری از روایی صوری ارزیابی شده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

از جمله شهرهای درگیر با معضل حاشیه‌نشینی در استان آذربایجان شرقی، شهر تبریز می‌باشد. شهر تبریز از شمال به کوه عون بن علی، از غرب به جلگه تبریز و از جنوب به دامنه‌های کوه سه‌سهند محدود شده است. براساس نتایج به دست‌آمده از مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، جمعیت شهر تبریز ۱۵۵۸۶۹۳ نفر بوده که از میان ۷۸۶۶۶۱ نفر مرد و ۷۷۲۰۳۲ نفر زن بوده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). حدود ۶۰۰ هزار نفر از این جمعیت در سکونتگاه‌های غیررسمی و حاشیه‌نشین زندگی می‌کنند (www.irna.ir). محدوده مورد مطالعه محله یوسف‌آباد تبریز می‌باشد. یوسف‌آباد در دامنه‌های کوه عون بن علی، روی تپه ماهورهایی قرار گرفته است که با بریدگی‌های متعدد از هم جدا می‌شود. این محله در محدود محله‌عباسی است. جمعیت این محله از شهر ۳۸۹۴ نفر براساس آمار و سرشماری نفوس و مسکن است. براساس مشاهدات میدانی و آمار و اطلاعات مرکز آمار، این محله دارای تراکم بالای جمعیتی، نرخ سواد و اشتغال پایین و کوچه‌های پر پیچ و خم و شیب زیاد است. از طرفی، وضعیت سلامتی و پاکیزگی در این منطقه پایین است. تراکم واحد مسکونی در محله یوسف‌آباد تبریز ۱/۱۹ خانوار است و در هر مسکن ۵/۶ نفر سکونت دارد. همچنین، وضعیت بناهای مسکونی در این محله نشان می‌دهد که مسکن محله ۲۶/۳۲٪ تخریبی، ۳۱/۷۸٪ تعمیری و ۴۰/۱۲٪ نوساز است. همچنین، بخش عمده‌ای از واحدهای مسکونی این محدوده دارای قدمت است. در واقع، تاریخ حاشیه‌نشینی این محدوده به پیش از انقلاب برمی‌گردد، به گونه‌ای که ۴۳/۶۵٪ واحدهای مسکونی قدمتی بیش از ۳۰ سال دارد. ۳۷/۲۵٪ واحدها بین ۱۵ تا ۳۰ سال و ۱۷/۰۷٪ آنها کمتر از ۱۵ سال قدمت دارد. بدین ترتیب، اطلاعات فوق از سویی قدمت تاریخی این محلات و از سوی دیگر فرسودگی بالای واحدهای مسکونی این محلات را نشان می‌دهد که بیش از ۳۰ سال به صورت حاشیه‌نشین ساخته شده است. از نظر شاخص‌های اجتماعی-اقتصادی محله مورد نظر وضعیت مطلوبی ندارد. بیش از نیمی از افراد محله، به خصوص مردان سطح پایین دارند و اکثر مردان محله کارگران فصلی‌اند که باعث به وجود آمدن سطح اشتغال پایین در محله شده است. از طرف دیگر، میزان مشارکت اقتصادی زنان در فعالیتهای اقتصادی در سطح پایینی است که نشان از ضعف ساختارهای موجود در محله یوسف‌آباد دارد. همچنین، براساس مشاهدات صورت گرفته از محدوده مورد مطالعه مشخص شد که با تغییر نسل مهاجران به این مناطق شاهد جوانی جمعیت در محله یوسف‌آباد هستیم.

شکل ۱. موقعیت محله یوسف‌آباد در کلانشهر تبریز
بر گرفته از: دانش‌قراملکی، ۱۳۹۳: ۶۶.

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی

براساس نتایج پرسش‌نامه‌ها از جمع کل ۳۵۰ نفر پرسش شونده، ۵۴/۶ درصد از پاسخ‌دهندگان مرد و ۴۵/۶ درصد زن هستند و از نظر تحصیلات، ۵۷/۷ درصد زیردیپلم، ۱۳/۴ درصد لیسانس و ۳/۱ درصد فوق لیسانس و یا بالاتر هستند. همچنین ۲۸/۱۳ درصد شاغل، ۵/۷ درصد دانشجو/محصل، ۱۹/۱ درصد خانه‌دار، ۱۷/۷ درصد بازنشسته و در نهایت ۲۹/۱ درصد بیکار بودند.

جدول ۵. نتایج توصیفی پرسش‌شوندگان محله یوسف‌آباد تبریز

جنسیت	مرد	زن	تأهل	متأهل	مجرد
درصد	۵۴/۶	۵۴/۴	درصد	۶۹/۱	۳۰/۹
رده سنی	۱۸-۲۵	۲۵-۳۵	۳۵-۴۵	۴۵-۶۰	۶۰ سال به بالا
درصد	۱۷/۷	۱۸/۳	۳۳/۴	۱۸/۶	۱۲
تحصیلات	بی‌سواد	سیکل	دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس و یا بالاتر
درصد	۱۸/۳	۳۹/۴	۲۵/۷	۱۳/۴	۳/۱
شغل	شاغل	دانشجو/محصل	خانه‌دار	بازنشسته	بیکار
درصد	۲۸/۱۳	۵/۷	۱۹/۱	۱۷/۷	۲۹/۱
مدت اقامت افراد	کمتر از ۱ سال	۱ تا ۳ سال	۳ تا ۵ سال	۵ تا ۷ سال	بیش از ۷ سال
درصد	۳۰/۹	۲۵/۷	۹/۱	۴/۳	۱/۴
تعداد کل		۳۵۰			
درصد کل		۱۰۰			

یافته‌های استنباطی

اولین متغیر مورد بررسی، متغیر اجتماعی-فرهنگی است. براساس یافته‌ها، میانگین متغیر اجتماعی ۲/۹۲ است. شاخص بعدی، بعد محیطی کیفیت زندگی شهری است که میانگین آن برای افراد مورد مطالعه، ۲/۸۶ ارزیابی شده است. وضعیت بعد اقتصادی در محدوده هدف در حدود ۲/۸۳ ارزیابی شده است. شاخص دیگر در این مجموعه، بعد زیرساختی کیفیت زندگی شهری است. میانگین این بعد نیز در محدوده زیر متوسط ارزیابی شده است. به طور کلی، باتوجه به جدول (۶) میانگین، وضعیت شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی یوسف‌آباد، براساس طیف لیکرت، بین سطح پایین و متوسط ارزیابی شده است.

جدول ۶. توزیع نسبی ابعاد کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه غیررسمی یوسف‌آباد

شاخص‌ها	معرف‌ها	میانگین از ۵	انحراف معیار	آلفای کرونباخ	میانگین کل
اجتماعی - فرهنگی	امنیت ساکنین دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی کیفیت دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی	۲/۹۳ ۲/۸۰ ۳/۰۳	۰/۵۷ ۰/۵۸ ۰/۵۹	۰/۷۰ ۰/۹۰ ۰/۹۰	۲/۹۲
محیطی	بهداشت محیطی امنیت محیطی	۲/۸۸ ۲/۷۸	۰/۵۴ ۰/۵۱	۰/۷۸ ۰/۸۹	۲/۸۶
اقتصادی	سیمای نمادین محیطی وضعیت شغلی	۲/۹۱ ۲/۹۷	۰/۴۵ ۰/۴۷	۰/۸۷ ۰/۸۹	۲/۸۳

	۰/۹۲	۰/۵۵	۲/۷۹	وضعیت پس انداز و هزینه‌های زندگی
	۰/۹۵	۰/۵۶	۲/۷۲	وضعیت درآمدی
۲/۷۹	۰/۷۳	۰/۵۸	۲/۷۴	وضعیت امکانات زیربنایی مسکن
	۰/۸۰	۰/۵۵	۲/۸۰	وضعیت زیرساخت‌های محله ای
	۰/۷۴	۰/۴۹	۲/۸۴	کیفیت دسترسی به امکانات و مراکز حیاتی

توصیف متغیر وابسته: رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری

جهت سنجش رضایتمندی ساکنان از کیفیت زندگی شهری، پرسش‌های شش معرف در زمینه‌های رضایت نسبی از زندگی، آسایش در زندگی، میل و علاقه به زندگی، لذت بردن از زندگی، امکان دستیابی به خواسته‌ها و آرزوها در زندگی و احساس خوشبختی مطرح شدند. جدول (۷)، نشان‌دهنده وضعیت میانگین نمره پاسخگویان برای متغیر وابسته رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری است.

جدول ۷. توزیع پاسخ‌های نمونه پژوهشی به گویه‌های متغیر رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری

رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری	میانگین	انحراف معیار	آلفای کرونباخ	میانگین کل
احساس رضایت از زندگی	۲/۰۱	۰/۵۶	۰/۷۴	۲/۰۴
آسایش در زندگی	۲/۰۶	۰/۶۰		
رغبت به زندگی	۲/۱۸	۰/۵۹		
لذت بردن از زندگی	۲	۰/۵۵		
احتمال دستیابی به آرزوها	۲/۰۲	۰/۴۹		
احساس خوشبختی	۱/۹۹	۰/۶۲		

قرارگیری میانگین رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری ($M=۲/۰۴$) در محدود زیرمتوسط، نشان از وضعیت نامساعد این متغیر در محدوده مورد بررسی دارد. براساس جدول، رغبت به زندگی ($M=۲/۱۸$) و آسایش در زندگی ($M=۲/۰۶$)، در میان ساکنان این محدوده بالاترین میانگین را دارد. در مقابل، احساس خوشبختی ($M=۱/۹۹$) در مقایسه با سایر عوامل، در محدوده پایین‌تری قرار گرفته است. در مجموع، رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری در این محدوده، براساس طیف لیکرت، در محدوده بین پایین و متوسط ارزیابی شده است.

آزمون همبستگی (متغیرهای مستقل با متغیر وابسته رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری)

در این بخش با در نظر گرفتن چهار شاخص کیفیت زندگی شهری و زیرشاخص‌های آنها، ارتباط با متغیر وابسته در قالب دوازده فرضیه‌ی فرعی از طریق ضریب همبستگی و رگرسیون چند متغیره تحلیل شدند. جدول (۸)، همبستگی متغیرهای مستقل پژوهش با متغیر وابسته را نشان می‌دهد (سطح خطا، $۰/۰۵$ در نظر گرفته شده است). براساس جدول، میان عوامل اجتماعی-فرهنگی، محیطی، اقتصادی و زیرساختی با رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری، رابطه معناداری برقرار است. باتوجه به نتایج جدول، فرضیه مذکور تأیید می‌شود و قابل تعمیم به کل جامعه است. براساس ضریب همبستگی اسپیرمن، ارتباط تمامی متغیرها با رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری معنادار است. براساس ضرایب به دست آمده، در میان عوامل، وضعیت شغلی مربوط به بعد اقتصادی کیفیت زندگی شهری، بیشترین رابطه معنادار را با رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری دارد. در مقابل، سیمای نمادین محیطی مربوط به بعد محیطی، کمترین ارتباط معنادار و همبستگی را با رضایتمندی ساکنین دارد.

جدول ۸. توزیع پاسخ‌های نمونه پژوهش به گویه‌های متغیر رضایت از زندگی

ارتباط	ضریب همبستگی	سطح معناداری	ارتباط متغیرهای کیفیت زندگی با رضایتمندی از آن
دارد	۰/۶۴۷**	۰/۰۰۰	امنیت ساکنین
دارد	۰/۷۰۰**	۰/۰۰۰	دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی
دارد	۰/۷۴۸**	۰/۰۰۰	کیفیت دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی
دارد	۰/۷۶۲**	۰/۰۰۰	بهداشت محیطی
دارد	۰/۶۰۱**	۰/۰۰۰	امنیت محیطی
دارد	۰/۶۳۶**	۰/۰۰۰	سیمای نمادین محیطی
دارد	۰/۷۹۱**	۰/۰۰۰	وضعیت شغلی
دارد	۰/۶۶۳**	۰/۰۰۰	وضعیت پس‌انداز و هزینه‌های زندگی
دارد	۰/۷۸۸**	۰/۰۰۰	وضعیت درآمدی
دارد	۰/۷۶۹*	۰/۰۰۰	وضعیت امکانات زیربنایی مسکن
دارد	۰/۷۴۱**	۰/۰۰۰	وضعیت زیرساخت‌های محله‌ای
دارد	۰/۶۴۰**	۰/۰۰۰	کیفیت دسترسی به امکانات و مراکز حیاتی

رگرسیون چند متغیره

رگرسیون چند متغیره روشی است برای تحلیل مشارکت جمعی و فردی دو یا چند متغیر مستقل (X_i) در تغییرات یک متغیر وابسته (Y) (Carlinger, 1998: 10 Quoted by Habibpour & Safari, 2012: 480). در پژوهش حاضر، از رگرسیون چندگانه به شیوه گام‌به‌گام بهره‌برداری شده است. در این روش، ابتدا متغیری که بیش‌ترین همبستگی را با متغیر وابسته دارد، انتخاب می‌شود. سپس دومین متغیری که وارد تحلیل می‌شود، متغیری است که پس از تفکیک متغیر مقدم بر آن، موجب بیش‌ترین افزایش در مقدار ضریب تعیین می‌شود. در این روش، ورود متغیرها به مدل را یک به یک و تا زمانی انجام می‌دهیم که معنی‌داری متغیر به ۹۵ درصد برسد، یعنی سطح خطا ۵ درصد گردد. سپس، عملیات متوقف می‌شود (Mansourfar, 2005: 173). لذا به منظور رتبه‌بندی معیارها و زیرمعیارهای کیفیت زندگی شهری موثر بر رضایتمندی ساکنین از روش تحلیل رگرسیونی چندگانه به روش گام به گام استفاده شد و کلیه عوامل موثر (متغیرهای مستقل: امنیت محیطی، وضعیت درآمدی، دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی، وضعیت زیرساخت‌های محله‌ای، بهداشت محیطی، کیفیت دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی، وضعیت امکانات زیربنایی مسکن، وضعیت شغلی، سیمای نمادین محیطی و امنیت ساکنین) به روش گام به گام وارد مدل شدند.

براساس جدول (۹)، اولین و قوی‌ترین متغیر وارد شده به معادل رگرسیون به روش گام‌به‌گام، متغیر امنیت محیطی است، ضریب همبستگی ۰/۸۰۱ و سطح معناداری آن $\text{sig}: ۰/۰۰۰$ نشان از رابطه معنادار بین این دو متغیر می‌نماید، همچنین ضریب تعیین تعدیل شده گویای این واقعیت است که ۶۴ درصد از میزان رضایت ساکنین، مربوط به امنیت محیطی از نظر امنیت در برابر مخاطرات طبیعی (سیل، زلزله، طوفان و ...)، قرار نگرفتن خانه‌های مسکونی در حریم سیلاب، نساختن خانه‌ها در اراضی شیب‌دار و خطرناک است. دومین متغیری که نقش بسیار مهمی در میزان رضایت ساکنین در محدوده مورد مطالعه داشته، وضعیت درآمدی است، مقادیر مربوط به ضریب همبستگی ۰/۸۷۹ و سطح معناداری آن $\text{sig}: ۰/۰۰۰$ نشان از رابطه معناداری بین این دو متغیر می‌نماید. ضرایب تعیین و تعدیل شده گویای این واقعیت است که دو متغیر امنیت محیطی و وضعیت درآمدی در مجموع ۷۷ درصد از متغیر وابسته را تبیین می‌نمایند. پس از وضعیت درآمدی، سه متغیری که بیشترین اثرگذاری را در میزان رضایت از کیفیت زندگی شهری داشته‌اند به ترتیب مربوط به دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی، وضعیت زیرساخت‌های محله‌ای و بهداشت محیطی هستند که با توجه به ضرایب همبستگی، سطح معناداری هر کدام، نشان از رابطه بین متغیرهای مذکور با متغیر وابسته رضایت از کیفیت زندگی شهر می‌نماید. در نهایت آخرین متغیری که وارد معادله شده، امنیت ساکنین است، متغیر کیفیت

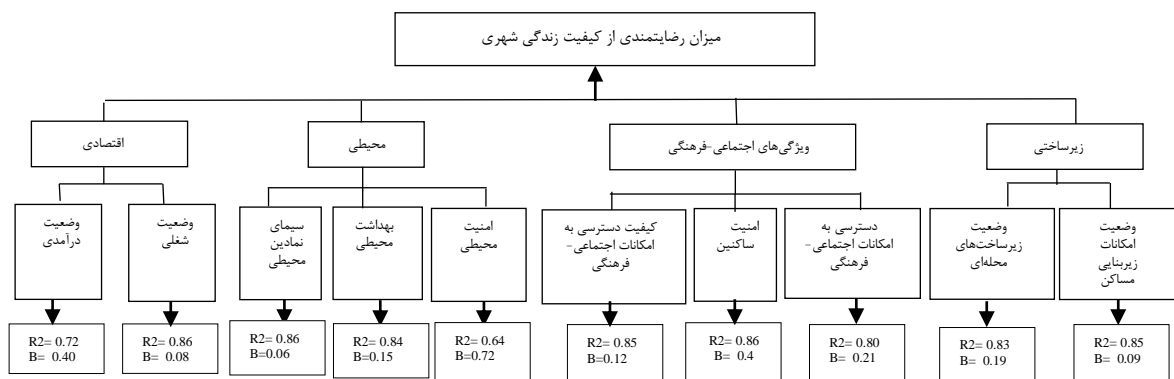
¹ Stepwise

دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی مقدار ضریب تعیین را به ۹۲ درصد می‌رساند و قدرت مدل را ۱ درصد بالا می‌برد. وضعیت امکانات زیربنایی مسکن به مقدار ۰/۰۰۳، متغیر وضعیت شغلی به مقدار ۰/۰۰۲ و متغیر سیمای نمادین محیطی با افزایش ۰/۰۰۱ و در نهایت متغیر امنیت ساکنین نیز به مقدار ۰/۰۰۱ به قدرت مدل می‌افزاید. در مجموع باتوجه به مطالب مذکور، مقادیر مربوط به ضرایب تعیین ۰/۸۶۷، تعیین تعدیل شده ۰/۸۶۳ و سطح معناداری آنها $\text{sig: } ۰/۰۰۰$ نشان می‌دهد.

همچنین در روش تحلیل رگرسیون چند متغیره می‌توان از «ضرایب بتا B» برای تعیین اهمیت نسبی یک متغیر مستقل استفاده کرد. در واقع ضرایب بتا نشان دهنده میزان تاثیرگذاری هر یک از متغیرهای مشاهده شده (معیارها و زیر معیارهای سازنده کیفیت زندگی شهری) بر متغیر پنهان (رضایتمندی ساکنین) است. بزرگ بودن مقادیر بتا نشان دهنده اهمیت نسبی و نقش آن در پیش‌بینی و تبیین متغیر وابسته است. براساس جدول (۹)، نتایج حاصل از رگرسیون چندمتغیره نشان می‌دهد که با توجه به میزان بتا، شاخص امنیت محیطی با میزان بتای ۰/۸۰۱، شاخص وضعیت درآمدی با میزان بتای ۰/۴۷۳ و شاخص دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی با میزان بتای ۰/۲۵۸ تاثیرگذارترین شاخص‌ها بر میزان رضایت ساکنین هستند. با توجه به نتایج به دست آمده متغیر امنیت محیطی اهمیت بیشتری در پیش‌بینی متغیر «رضایت ساکنین» دارد، چرا که در صورت ثابت بودن متغیرهای دیگر، تغییر یک انحراف معیار در این متغیر موجب ۰/۸۰۱ انحراف معیار در متغیر وابسته می‌شود. حال آنکه یک انحراف معیار تغییر در متغیر وضعیت درآمدی در صورت ثابت بودن متغیرهای دیگر، ۰/۴۷۳ انحراف معیار تغییر در متغیر وابسته ایجاد می‌کند. بنابراین می‌توان بیان کرد که رضایت از کیفیت زندگی شهری در محدوده مورد مطالعه بیشتر از هر متغیر دیگری از مولفه‌ی امنیت محیطی متاثر است. به عبارتی دقیق‌تر، به ترتیب امنیت محیطی، وضعیت درآمدی، دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی، وضعیت زیرساخت‌های محله‌ای، بهداشت محیطی، کیفیت دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی، وضعیت امکانات زیربنایی مسکن، وضعیت شغلی، سیمای نمادین محیطی، امنیت ساکنین بیشترین تاثیر را بر رضایت ساکنین از کیفیت زندگی شهری دارند.

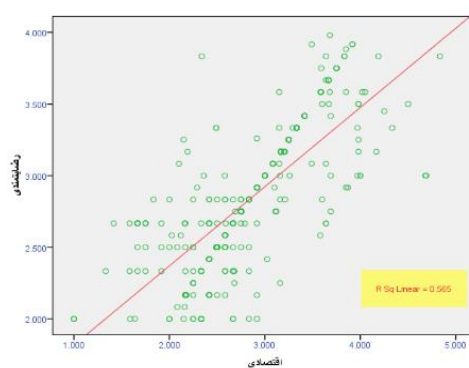
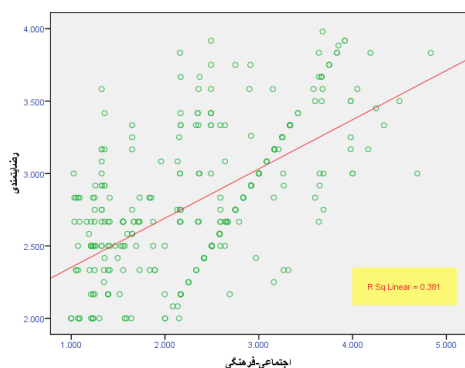
جدول ۹. توزیع پاسخ‌های نمونه پژوهش به گویه‌های متغیر رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری

مراحل	متغیر	R	R ²	R ² تعدیل شده	متغیرهای R ²	B	Beta	t	Sig T
۱	امنیت محیطی	۰/۸۰۱	۰/۶۴۱	۰/۶۴۰	۰/۶۴۱	۰/۷۳۹	۰/۸۰۱	۲۴/۹۳۹	۰/۰۰۰
۲	وضعیت درآمدی	۰/۸۷۹	۰/۷۷۲	۰/۷۷۱	۰/۱۳۱	۰/۴۰۲	۰/۴۷۳	۱۴/۱۴۱	۰/۰۰۰
۳	دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی	۰/۸۹۹	۰/۸۰۸	۰/۸۰۶	۰/۰۳۵	۰/۲۱۱	۰/۲۵۸	۷/۹۷۵	۰/۰۰۰
۴	وضعیت زیرساخت‌های محله‌ای	۰/۹۱۱	۰/۸۳۰	۰/۸۲۸	۰/۰۲۲	۰/۱۹۷	۰/۲۲۸	۶/۷۴۴	۰/۰۰۰
۵	بهداشت محیطی	۰/۹۱۸	۰/۸۴۳	۰/۸۴۱	۰/۰۱۳	۰/۱۵۵	۰/۱۷۵	۵/۳۳۰	۰/۰۰۰
۶	کیفیت دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی	۰/۹۲۴	۰/۸۵۴	۰/۸۵۱	۰/۰۱۱	۰/۱۲۳	۰/۱۵۳	۴/۹۷۷	۰/۰۰۰
۷	وضعیت امکانات زیربنایی مسکن	۰/۹۲۷	۰/۸۵۹	۰/۸۵۶	۰/۰۰۶	۰/۰۹۲	۰/۱۱۲	۳/۶۵۷	۰/۰۰۰
۸	وضعیت شغلی	۰/۹۲۹	۰/۸۶۳	۰/۸۶۰	۰/۰۰۴	۰/۰۸۰	۰/۰۷۸	۲/۹۸۱	۰/۰۰۳
۹	سیمای نمادین محیطی	۰/۹۳۰	۰/۸۶۵	۰/۸۶۱	۰/۰۰۲	۰/۰۶۷	۰/۰۶۴	۲/۳۲۶	۰/۰۲۱
۱۰	امنیت ساکنین	۰/۹۳۱	۰/۸۶۷	۰/۸۶۳	۰/۰۰۲	۰/۰۴۸	۰/۰۵۸	۲/۰۸۶	۰/۰۳۸

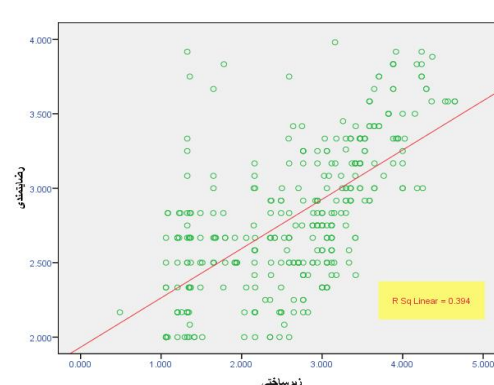
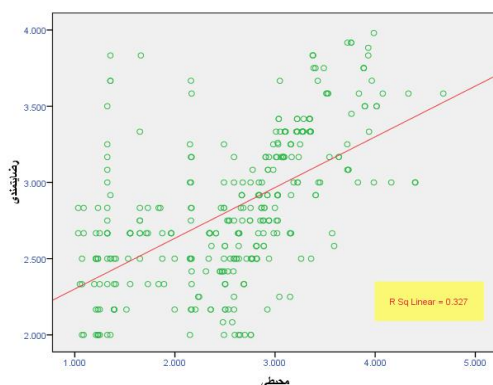

شکل ۲. ضرایب همبستگی و ضریب تعیین شاخص‌های سطوح مختلف طراحی شده در محله یوسف‌آباد کلان‌شهر تبریز

اشکال (۳) و (۴)، خطوط رگرسیونی متغیر مستقل اجتماعی-فرهنگی و اقتصادی و چگونگی ارتباط آن با متغیر وابسته رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری را نشان می‌دهند. براین اساس رابطه و همبستگی عامل اقتصادی به عنوان متغیر مستقل بر روی متغیر وابسته رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری بیشتر از متغیر اجتماعی-فرهنگی اثرگذار است. برآیند کلی که از نتایج چهار شکل فوق به دست می‌آید، تبیین‌کننده میزان تأثیرگذاری چهار عامل اجتماعی-فرهنگی، اقتصادی، زیرساختی و محیطی بر میزان رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری می‌باشند که به ترتیب بیشترین میزان تأثیرگذاری مربوط به عامل اقتصادی ($R=0/565$)، عامل زیرساختی ($R=0/394$)، عامل اجتماعی-فرهنگی ($R=0/381$) و در نهایت عامل محیطی ($R=0/327$) می‌باشد.

اشکال ۳ و ۴. خطوط رگرسیونی عامل اجتماعی-فرهنگی و اقتصادی با متغیر وابسته رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری

اشکال ۵ و ۶. خطوط رگرسیونی عامل زیرساختی و اجتماعی-فرهنگی با متغیر وابسته رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری

نتیجه گیری

کیفیت زندگی مفهومی است که برای توصیف توسعه رفاه جامعه به کار می‌رود و بهبود کیفیت زندگی یکی از مهم‌ترین اهداف دولت‌ها در سراسر جهان است. سکونتگاه‌های غیررسمی، به عنوان یکی از آسیب‌پذیرترین مناطق شهری، همواره از نظر شاخص‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی و فیزیکی، در شرایط نامطلوبی قرار دارند. از این رو پژوهش حاضر با هدف تعیین ابعاد و شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی، ارزیابی این ابعاد توأم با سنجش رضایتمندی ساکنان از کیفیت زندگی شهری و شناسایی میزان تأثیر شاخص‌ها بر رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری - که غایت معیارهای اصولی رضایتمندی شهروندی می‌باشد- انجام شد.

با توجه به نتایج پژوهش، کیفیت زندگی در سکونتگاه غیررسمی و حاشیه‌ای مورد مطالعه چندان مطلوب نیست، به طوری که میانگین شاخص‌های کیفیت زندگی در این محله برابر با $2/85$ در دامنه لیکرت (۱-۵) است که کم‌تر از میانگین است. همچنین، نتایج بررسی بر رضایتمندی از کیفیت زندگی شهری نشان می‌دهد که سطح رضایت از کیفیت زندگی در این مناطق شهری در وضعیت نامطلوبی قرار دارد. بررسی بر روی شاخص‌ها و زیرشاخص‌های رضایتمندی نشان می‌دهد که سطح رضایت از تمام جنبه‌های کیفیت زندگی پایین است. همچنین براساس نتایج آزمون رگرسیون و براساس ضرایب بتای به‌دست‌آمده سهم هر یک از ابعاد در نظر گرفته شده برای سنجش کیفیت زندگی در سکونتگاه غیررسمی محله یوسف‌آباد کلانشهر تبریز به ترتیب بیشترین میزان تأثیرگذاری مربوط به عامل اقتصادی ($R=0/565$)، عامل زیرساختی ($R=0/394$)، عامل اجتماعی-فرهنگی ($R=0/381$) و در نهایت عامل محیطی ($R=0/327$) می‌باشد. همچنین براساس نتایج به‌دست‌آمده از مدل رگرسیون چندمتغیره، در بین زیرمعیارها، معیار امنیت محیطی با ضریب $0/801$ ، بیش‌ترین تأثیر را بر میزان رضایت از کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه داشته است. معیار وضعیت درآمدی با ضریب تأثیر $0/473$ و معیار دسترسی به امکانات اجتماعی-فرهنگی با ضریب تأثیر $0/258$ در رتبه‌های بعدی قرار گرفتند. در نهایت امنیت ساکنین با ضریب تأثیر $0/058$ و سیمای نمادین محیطی با ضریب تأثیر $0/064$ کم‌ترین تأثیر را بر میزان رضایت کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه داشته است. از این رو با شناخت تأثیر هر یک از این مولفه‌ها و اولویت‌بندی و برنامه‌ریزی آن‌ها با بهبود این مولفه‌ها می‌توان میزان رضایت از زندگی را در مناطق مورد مطالعه افزایش داد. با بررسی دقیق این مدل، مهم‌ترین عواملی که باعث کاهش کیفیت زندگی در این محله شده‌اند را می‌توان به شاخص‌های زیرساختی و اقتصادی مرتبط دانست که به ترتیب با میانگین $2/79$ و $2/83$ کم‌ترین میزان رضایت را در بین ساکنان داشته‌اند. نتایج حاصل را می‌توان ناشی از این دانست که اغلب آن‌ها در بخش‌های غیررسمی و نادرست شهر کار می‌کنند، مانند خرید و فروش، که منجر به درآمد پایین خانوار و عدم امنیت شغلی شده است. با توجه به شاخص‌های خدمات و دسترسی در این محله‌ها، به دلیل اسکان غیررسمی آن، آن‌ها در وضعیت مطلوبی از نظر دسترسی به زیرساخت‌ها و امکانات و خدمات شهری نیستند. مجموع این عوامل باعث محرومیت نسبی ساکنان محله از امکانات و خدمات شهری شده است. لذا با توجه به مطالب ارائه‌شده در بخش‌های پیشین، در مناطق مورد مطالعه پیرامون کلان‌شهر تبریز، بافت‌های ناکارآمد شهری وجود دارند که به عنوان سکونتگاه‌های غیررسمی نیز در نظر گرفته می‌شوند. همچنین، با توجه به پایین بودن سطح درآمد خانوار، و در برخی موارد فاقد عنوان سند، زیرساخت ضعیف و خدمات شهری و عدم وجود مجوز برای ساخت‌وساز و بهسازی یا نوسازی منازل، عدم وجود نهادهای دموکراتیک کافی برای انعکاس نظرات شهروندان نسبت به نهادهای مسوول، عدم اعتماد کافی در مدیریت وضعیت نامطلوب کالبدی ساختمان‌ها و ... امکان بهبود کیفیت زندگی در این بافت‌های شهری با مشکلات عمده‌ای مواجه است. لذا اکنون که یک درک کلی از ویژگی‌های این بافت‌های شهری و همچنین سطح شاخص‌های کیفیت زندگی در این بافت اسکان غیر رسمی تعیین شده‌است، به وضوح، رها کردن آن به امید برنامه‌های بلند مدت که در آن تحقق آن‌ها به دلیل پیچیدگی و یا انتظار برای این مناطق برای سازماندهی مجدد به خودی خود در هاله‌ای از ابهام قرار دارد، منطقی به نظر نمی‌رسد.

از این رو امید است که مسئولین با استفاده از ظرفیت‌های درونی این محلات و با تکیه بر مشارکت مردمی، گام‌هایی را

در جهت ساماندهی و حل مشکل این سکونتگاه بردارند. از این رو، مهم‌ترین راهکارهایی که می‌توان در بهبود وضعیت این محلات به آن‌ها اشاره کرد، عبارتند از:

- براساس نتایج پژوهش حاضر مبنی بر این موضوع که از نظر ساکنین امنیت محیطی تاثیر بیشتری بر میزان رضایت از کیفیت زندگی محدوده مورد مطالعه دارد، مهم‌ترین راهکار و اولین پیشنهاد مدیریت علمی و عملی مناسب در برخورد با مخاطرات طبیعی موجود در محدوده مورد مطالعه می‌باشد چرا که سکونتگاه‌های غیررسمی بیشتر از سایر بافت‌ها در معرض خطر زلزله قرار دارند؛ این بافت‌ها به دلایل عدم رعایت معیارهای فنی و مهندسی در ساخت بنا، قرارگیری در اراضی شیبدار، شبکه ارتباطی ناکارآمد، کمبود فضاهای باز و سبز، کمبود تأسیسات و تجهیزات شهری و غیره بیشتر در معرض آسیب‌پذیری هستند.
- دومین پیشنهاد متناسب با یافته‌های پژوهش توانمندسازی محله با ایجاد شغل برای ساکنان و جلوگیری از جذب شدن آن‌ها به شغل‌های کاذب که یکی از مهم‌ترین استراتژی‌های آن، توسعه اقتصاد محلی است.
- راهکار و گام بعدی در بهبود وضعیت این سکونتگاه و افزایش شاخص‌های کیفیت زندگی در این مناطق می‌تواند ایجاد اعتماد بین ساکنان این سکونتگاه و مدیریت شهری باشد به طوری که مشارکت فردی و گروهی ساکنان در فعالیت‌هایی چون نوسازی و بهسازی توانمندسازی صورت گرفته توسط سازمان‌های شهری را می‌توان افزایش داد.
- ایجاد حمایت کافی برای دریافت تسهیلات بانکی و بررسی تمام قوانین و مقررات محدود کننده دسترسی گروه‌های کم‌درآمد به تسهیلات و اعتبارات رسمی و اعمال طرح‌های مناسب با کمبود مالکیت و نوسانات درآمد بخش غیررسمی.

سپاسگزاری

نویسندگان مقاله از اهالی محله یوسف‌آباد کلانشهر تبریز به واسطه همکاری در جمع‌آوری داده‌ها، نهایت امتنان را دارند. نویسندگان مقاله در قبال ارائه اثر خود وجهی دریافت ننموده‌اند.

منابع

- اسکوئی ارس، علی. (۱۴۰۱). بررسی ویژگی‌های ساختاری سکونتگاه‌های غیررسمی (مطالعه موردی: محله آخماقیه تبریز)، برنامه‌ریزی توسعه شهری و منطقه‌ای، ۷(۲۰)، ۸۵-۱۱۳.
- اسکوئی ارس، علی، حکیمی، هادی. (۱۴۰۰). بررسی شاخص‌های سرزندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی (مطالعه موردی: سیلاب قوشخانه تبریز)، پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، ۱۹(۱)، ۱۶۳-۱۴۳.
- اصغری‌زمانی، اکبر، زادولی‌خواجه، شاهرخ، غلامحسینی، رحیم. (۱۳۹۱). ارزیابی کیفیت زندگی شهری در مناطق حاشیه‌ای با استفاده از مدل تحلیل عاملی (مطالعه موردی: حومه شمال تبریز)، جغرافیایی زاگرس، ۴(۱۱)، ۶۹-۸۶.
- افراخته، حسن، احمدی، عاطفه، قبادی، شادی، قادرمرزی، حامد. (۱۳۹۴). بررسی و تحلیل شاخص‌های کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های انسانی با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره (مورد: ناحیه سنندج)، برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)، ۱۷(۵)، ۱-۱۶.
- پورطاهری، مهدی، افتخاری، رکن‌الدین، فتاحی، احدالله. (۱۳۹۰). ارزیابی کیفیت زندگی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: روستای خاوه شمالی، استان لرستان)، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۴۶(۷۶)، ۳۱-۱۳.
- چاره‌جو، فرزین، احمدی، عاطفه، جوان، فرهاد. (۱۳۹۹). تحلیل و ارزیابی رابطه حکمروایی خوب شهری و کیفیت زندگی (مورد: محلات شهر سنندج)، جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۰(۲)، ۱۷۱-۱۸۴.
- حبیب‌پور، کرم، صفری، رضا. (۱۳۹۱). راهنمای جامع استفاده از SPSS در تحقیقات پیمایشی (تحلیل کمی داده‌ها)، تهران: انتشارات لویا، متفکران.
- دانش‌قراقلکی، احد، (۱۳۹۳). تحلیل تأثیرات پارادایم تکنوکراسی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی براساس رویکرد CDS (مطالعه موردی: محله یوسف‌آباد کلانشهر تبریز)، پایان نامه کارشناسی ارشد، منتشر شده، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.

- حسینی، رضا، شمس، مجید. (۱۳۹۸). سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری با رویکرد رضایت شهروندان (نمونه موردی: بخش اشترینان)، شباک، ۵(۲)، ۱۷-۲۸.
- رشیدی، راضیه، زنگنه، احمد، صارمی، حمیدرضا. (۱۳۹۷). بررسی کیفیت زندگی شهری در بافت‌های فرسوده؛ مطالعه موردی: محله علی‌آباد شهر خرم‌آباد، مطالعات مدیریت شهری، ۱۰(۳۲)، ۶۱-۷۴.
- رضوانی، محمدرضا، شکیبا، علیرضا، منصوریان، حسین. (۱۳۸۷). بررسی کیفیت زندگی در روستاها، رفاه اجتماعی، ۸(۳۱)، ۳۵-۶۰.
- رهنمایی، محمدتقی، کشاورز، مهناز. (۱۳۸۹). بررسی الگوی حکمروایی خوب و نقش دولت در مدیریت و اداره امور شهری ایران، جغرافیا و برنامه ریزی منطقه‌ای، ۱۱(۱)، ۲۴-۵۴.
- ریاحی، وحید، احمدی، عاطفه، علیزاده، هادی، قادرمرزی، زهره. (۱۳۹۴). بررسی نگرش اعضای شورای اسلامی روستاها به اولویت شاخص‌های کیفیت زندگی در نواحی روستایی (نمونه موردی: روستاهای شهرستان دهگلان)، پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۶(۳)، ۵۷-۶۷.
- شاهین، سمیرا، (۱۴۰۰). ارزیابی سطح کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهرک منظره خمینی شهر)، جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۰(۴۰)، ۱۰۱-۱۲۲.
- ضرغامی، سعید، کوزه‌گر، لطفعلی، رحیمی، علی. (۱۴۰۰). تحلیلی بر مؤلفه‌های مؤثر در کیفیت زندگی ساکنان محلات فرودست شهری مورد پژوهی: محله جعفرآباد و دولت‌آباد شهر کرمانشاه، مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۸(۲۷)، ۱۱۰-۱۳۲.
- علوی، سعیده، نظم‌فر، حسین، عشقی چهاربرج، علی. (۱۳۹۹). ارزیابی و سنجش شاخص‌های رفاه شهری (CPI) در کلانشهر تهران، برنامه‌ریزی فضایی، ۱۰(۳)، ۷۷-۹۷.
- فرخ‌وندی، امیر، پارسا، فاطمه، کوپایی، محمدباقر، لطیفی، غلامرضا. (۱۳۹۲). کیفیت زندگی سرپرستان خانوارهای شهری دزفول (با تأکید بر نقش شاخص‌های رفاه اجتماعی در ارتقای آن)، علوم‌شناسی امور اجتماعی ایران، ۱۰(۳۷)، ۱۶۳-۱۶۱.
- قاسمی، مریم، نسیمی، زهرا، عاشوری، الهام، امیدوار، نشاط. (۱۳۹۶). بررسی کیفیت زندگی حاشیه نشینان شهر مشهد (مطالعه موردی: دهرود، همت‌آباد، گرجی سفلی)، اولین کنفرانس بین‌المللی و هشتمین کنفرانس ملی برنامه ریزی و مدیریت شهری، (صص. ۲۰-۱)، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران.
- قلی‌مطلق، مجید، درویشی، فرهاد. (۱۴۰۰). سنجش کیفیت زندگی شهری با الگوبرداری از شاخص‌های بارومتر اروپایی (مطالعه موردی: شهر قزوین)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۳(۲)، ۵۷۹-۵۹۷.
- قنبری، حکیمه، (۱۳۹۶). مدل‌سازی ساختاری نظریه شهر هوشمند براساس حکمروایی خوب شهری در ایران (مطالعه موردی: شهرداری تبریز)، رساله دکتری، منتشر شده، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.
- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- مشکینی، ابوالفضل، سجادی، ژیلا، دین دوست، جواد، تفکری، اکرم. (۱۳۹۰). ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی با شیوه توانمندسازی (مطالعه موردی: باقرشهر - محله بابا جعفری)، تحقیقات جغرافیایی، ۲۶(۳)، ۱۴۸-۱۲۳.
- ملکی، سعید، امانپور، سعید، زادولی‌خواجه، شاهرخ. (۱۳۹۶). ساماندهی فضایی و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی در کلانشهر تبریز، پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، ۱۵(۱)، ۹۵-۹۶.
- ملکی، سعید، مدالو جویباری، مسعود. (۱۳۹۵). ارزیابی و رتبه‌بندی کیفیت زندگی در استان مازندران با استفاده از تکنیک‌های SAW و AHP، جغرافیا و توسعه فضای شهری، ۳(۱)، ۱۴۷-۱۳۳.
- منصورفر، کریم. (۱۳۸۴). روش‌های آماری، چاپ هفتم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- میرجانی، محمدحسین. (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی سیاست‌های طرح اسکان غیررسمی از منظر عدالت توزیعی (مطالعه موردی: برزیل، هند، تانزانیا، کلمبیا و ایران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، منتشر شده دانشگاه هنر تهران، تهران، ایران.

References

- Afarakhte, H, Ahmadi, A, Qobadi, S, Kadermarzi, H. (2014). Investigation and analysis of quality-of-life indicators in human settlements using multi-criteria decision-making methods (Case: Sanandaj District), *Spatial Planning (Geography)*, 17(5), 1-16. [In Persian].
- Alavi, S, Nazmfar, H, Eshghi Chaharborj, A. (2019), Evaluation and measurement of urban welfare indices (CPI) in Tehran metropolis, *Spatial Planning*, 10(3), 77-97. [In Persian].
- Aramburu G, Nilva K. (2014), Informality and Formalization of Informal Settlements at the Turn of the Third Millennium: Practices and Challenges in Urban Planning, *Studies in Social Sciences*, 9(2), 247-299.

- Asghari Zamani, A, Zadoli Khawaja, S, Gholamhosseini, R. (2011). Evaluation of the quality of urban life in marginal areas using factor analysis model (case study: North Tabriz suburb), *Zagros Geographical*, 4(11), 69-86. [In Persian].
- Bank, A. D. (2014). *Urban Poverty in Asia*: Asian Development Bank. Retrieved from <https://www.amazon.com/Urban-Poverty-Asia-AsianDevelopment/dp/9292546635?SubscriptionId=AKIAJ5I32ZDGB7F3VSDA&tag=ws&linkCode=xml2&camp=2025&creative=165953&creativeASIN=9292546635>. Pp: 12-13.
- Charejo, F, Ahmadi, A, Javan, F. (2019). Analysis and evaluation of the relationship between good urban governance and quality of life (case: neighborhoods of Sanandaj), *Geography and Regional Planning*, 10(2), 171-184. [In Persian].
- Danesh Qaramelki, A. (2014). Analyzing the effects of the urban technocracy paradigm in informal settlements based on the CDS approach (case study: Yousefabad neighborhood of Tabriz metropolis), master's thesis, published, Tabriz University, Tabriz, Iran. [In Persian].
- Das, A. (2015). Slum upgrading with community-managed microfinance: towards progressive planning in Indonesia, *Habitat International*, 47, 256-266.
- Estoque, RC, Togawa, T, Ooba, M, Gomi, K, Nakamura, S, Hijioka, Y, Kameyama, Y. (2019), A review of quality of life (QOL) assessments and indicators: Towards a "QOL-Climate" assessment framework. *Ambio*, 48(6), 619-638.
- Farhanisadr, N, Davoudpour, Z. (2017), Evaluation of Quality of Life in Urban Informal Settlements in Urban Management Perspective, Case Study: City of Mahshahr, Faculty of Business Economics and Entrepreneurship International Review Special 2(2), 89-100.
- Farrokhwandi, A, Parsi, F, Kopaei, M.B, Latifi, G.R. (2012). The quality of life of heads of urban households in Dezful (with an emphasis on the role of social welfare indicators in its promotion), *Iranian Social Affairs Sciences*, 10(37), 163-161. [In Persian].
- Ghaderpour, Y, Arasteh Taleshmekail, M.R, Rouki, B, Mohemsaz, M, Azimi, M.H, Sadeghpour., A. (2021). Analysis and Measurement of Parameters of Quality of Life in Informal Settlements Surrounding of Tehran Metropolis", *Hindawi Mathematical Problems in Engineering*, Pp: 1-10.
- Ghanbari, H. (2016). Structural modeling of smart city theory based on good urban governance in Iran (case study: Tabriz Municipality), PhD dissertation, published, Tabriz University, Tabriz, Iran. [In Persian].
- Ghasemi, M, Nasimi, Z, Ashuri, I, Omidre, N. (2016). Investigating the quality of life of the marginal residents of Mashhad city (case study: Dehroud, Hematabad, Lower Georgia), the first international conference and the eighth national conference on urban planning and management, (pp. 1-20), Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran. [In Persian].
- Habibpour, K, Safari, R. (2011). A comprehensive guide to using SPSS in survey research (quantitative data analysis), Tehran: Loya Publications, Motafkaran. [In Persian].
- Hernandez, J, Garcia, Juan., Yenda, G., (2018). Untangling the Vitality of spaces of BOGOTA Informal Settlements-Urban space: Experiences 7 Reflections from the global south Pp: 975-978.
- Hosseini, R, Shams, M. (2018). Measuring urban life quality indicators with the approach of citizens' satisfaction (case example: Ashtrinan section), *Shabak*, 5(2), 17-28. [In Persian].
- Iran Statistics Center, (2015). General population and housing census. [In Persian].
- Kamp, I, Leidelmeijer, K, Marsman, G, Hollander, A. (2003). Urban environmental quality and human well-being: Towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and Urban Planning*, 65(1), 5-18.
- Mahabir, R., Crooks, A., Croitoru, A., & Agouris, P. (2016). The study of slums as social and physical constructs: Challenges and emerging research opportunities. *Regional Studies, Regional Science*, 3(1), 403.
- Maleki, S, Amanpour, S, Zadoli Khawaja, S. (2016). Spatial organization and expansion of informal settlements in Tabriz metropolis, *Urban Planning Geography Research*, 5(1), 96-95. [In Persian].
- Maleki, S, Madanlu Joibari, M. (2015). Evaluation and ranking of quality of life in Mazandaran province using SAW and AHP techniques, *Geography and Urban Space Development*, 3(1), 133-147. [In Persian].
- Mansourfar, K. (2004), *Statistical methods*, 7th edition, Tehran: Tehran University Press. [In Persian].
- Meshkini, A, Sajjadi, Z, Din Doost, J, Tashkhani, A. (2011). Organization of informal settlements with empowerment method (case study: Baghershahr-Baba Jafari neighborhood), *Geographical Research*, 26(3), 123-148. [In Persian].
- Meus, M. (2021), *Urban Densification of Informal Settlements in Lima, Peru - Study Case of Vallecito Alto in Lima, Peru*, Final Year Research carried out with a view to obtain the Master of Science (MSc) in Architectural Engineering, University of Liège – Faculty of Applied Sciences, Promoter: Jacques Teller, Pp: 11.
- Mirjani, M.H. (2017). Comparative study of informal settlement policies from the perspective of distributive justice (case study: Brazil, India, Tanzania, Colombia and Iran), Master's thesis, published by Tehran University of Arts, Tehran, Iran. [In Persian].

- Nikolova, M. (2015). Minding the Happiness Gap: Political Institutions and Perceived Quality of Life in Transition. *European Journal of Political Economy*, 45, 129-148.
- Oskouee Aras, Ali, Hakimi, Hadi. (2021). Measuring Indicators of Urban Vitality in Informal Settlements (Case study: Seilab Qoshkhane Tabriz), *Urban Planning Geography Research*, 9(1), 143-163. [In Persian].
- Oskouee Aras, Ali. (2022). Structural Features of Informal Settlements in the Akhmakiyeh Neighborhood of Tabriz, *Urban and Regional Development Planning*, 7(20), 85-113. [In Persian].
- Pourtaheri, M, Eftekhari, R, Fatahi, A.L. (2011). Evaluation of the quality of life in rural areas (case study: North Khawa village, Lorestan province), *Human Geography Research*, 46(76), 13-31. [In Persian].
- Qolimutlaq, M, Darvishi, F. (2021). Measuring the quality of urban life by modeling European barometer indices (case study: Qazvin city), *Human Geography Research*, 53(2), 597-579. [In Persian].
- Rahnemaie, M.T, Keshavarz, M. (2010). Examining the model of good governance and the role of the government in the management and administration of urban affairs in Iran, *Geography and Regional Planning*, 1(1), 24-54. [In Persian].
- Rashidi, R, Zanganeh, A, Sarmi, H.R. (2017). Investigating the quality of urban life in dilapidated structures; Case study: Aliabad neighborhood of Khorramabad city, *Urban Management Studies*, 10(32), 61-74. [In Persian].
- Rezvani, M.R, Shakiba, A.R, Mansourian, H. (2007), Survey of the quality of life in villages, *Social Welfare*, 8(31), 60-35. [In Persian].
- Riahi, V, Ahmadi, A, Alizadeh, H, Kadermarzi, Z. (2014). Investigating the attitude of members of the Islamic Council of Villages to the priority of quality-of-life indicators in rural areas (case example: villages of Dehghan city), *Rural Research and Planning*, 6(3), 57-67. [In Persian].
- Roy, D., Lees, M. H., Pfeffer, K., & Sloot, P. M. (2018). Spatial segregation, inequality and opportunity bias in the slums of Bengalaru. *Cities*, 74, 269-276.
- Shahin, S. (2022). Assessing the Urban Quality of Life (Case Study: Manzarie Town of Khomeini Shahr). *Journal of Geography and Environmental Studies*, 10(40), 101-122. [In Persian].
- Statistics Center of Iran, General Population and Housing Census, (2016).
- United Nations. (2019) Sustainable development goals report. New York, Available: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2019/TheSustainable-Development-Goals-Report-2019.pdf>.
- UN-Habitat, (2016), Habitat III issue papers: 22—informal settlements [WWW document]. URL http://unhabitat.org/wp-content/uploads/2015/04/Habitat-III-Issue-Paper-22_Informal-Settlements.pdf.
- Ventegodt, S, Merrick, J, Andersen, N.J (2003). Quality of life theory I. The IQOL theory: an integrative theory of the global quality of life concept. *TheScientificWorldJournal*, 3(1), 1030-1040.
- Woodcraft, S, Osuteye, E, Ndezi, T, Makoba, Festo D. (2020). Pathways to the 'Good Life': Co-Producing Prosperity Research in Informal Settlements in Tanzania, *Urban Planning*, 5(3), 288-302.
- www.irna.ir
- www.worldometers.info
- Zakerhaghighi, K., Khaniyan, M. & Gheitarani, N. (2015). Subjective Quality of Life; Assessment of Residents of Informal Settlements in Iran (A Case Study of Hesar Imam Khomeini, Hamedan). *Applied Research Quality Life* 10, 419-434.
- Zarghami, S, Kozegar, L.A, Rahimi, A. (2021). An analysis of the factors affecting the quality of life of the residents of the urban underclass neighborhoods under study: Jafarabad and Daulatabad neighborhoods of Kermanshah, *Urban Structure and Function Studies*, 8(27), 110-132. [In Persian].

How to Cite:

Ghorbani, R., Oskouee Aras, A & Tahmasebi Moghaddam, H. (2022). Survey of Satisfaction with the Quality of Urban life in Informal Settlements (Case Study: YousefAbad Neighborhood of Tabriz). *Geographical Engineering of Territory*, 6(4), 817-834.

ارجاع به این مقاله:

قربانی، رسول، اسکوئی‌ارس، علی و طهماسبی‌مقدم، حسین. (۱۴۰۱). بررسی رضایت‌مندی از کیفیت زندگی شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی (مطالعه موردی: محله یوسف‌آباد تبریز). *مهندسی جغرافیایی سرزمین*، ۶(۴)، ۸۱۷-۸۳۴.